

PRATARMĖ

Moderniosios antropologijos požiūriu socialinio ir kultūrinio identiteto bei kasdienybės tyrimai tebėra ypač aktualūs siekiant suvokti šiuolaikinių visuomenių stabilumo ir kaitos procesus. Jonathan Friedman studijoje *Kultūrinis identitetas ir globalus procesas (Cultural Identity and Global Process, 1994)* vienas pirmųjų atkreipė dėmesį į kultūrinio identiteto kaitos ypatybes, lemiamas tiek globalizacijos iššūkių, tiek ir etnifikacijos įtakų. Jis įtikinamai parodė, kaip susiformuoja stabilūs pavieniai identitetai ir kaip jų vientisumo, savitumo bei įtaigos veiksniai lemia ištisu kultūros apraiškų reifikaciją bei esencializaciją.

Identiteto politikų išryškėjimas šiuo aspektu yra akivaizdi reakcija į greitai nykstančias tariamo homogeniškumo ribas vis labiau globalizuotame pasaulyje. Be to, ilgalaikėms ir santykinai stabilioms kolektyvinėms tapatybėms lokaliu ar nacionaliniu lygmeniu iššūkius kelia regionalizmo bei transnacionalizmo procesai, peržengiantys nacionalinės valstybės ir tautinio identiteto ribas. Nykstančios istorinių bei šiuolaikinių valstybių sienos, tautinių ribų niveliavimasis, be kita ko, lemiamas ir atitinkamų Europos Sąjungos nuostatų, iš esmės pakeitė situacijas, kuriose anksčiau formuodavosi lokalinio identiteto politikos. Tiek identiteto diskursai, tiek ir jo apraiškos pasižymi ilga ir sudėtinga manipuliavimo etniniu ir/ar tautiniu bei kultūriniu paveldu istorija, veikiama tiek vietinių ar tautinių, tiek ir tarptautinių veiksnių. Tokia manipuliacija yra nesunkiai pastebima etninės ir/ar nacionalinės istorijos bei kultūros politikos raidoje, kur išryškėja ir konkrečių lokalių teritorijų praeities visuotinio pripažinimo reikalavimai bei pretenzijos. Taigi identifikacijos procesas bei konkrečios jo apraiškos, be kita ko, yra lemiamos ir minėto lokalaus kultūrinio palikimo apologetų, siekiančių jį pripažinti vietinės, regioninės ar nacionalinės istorijos sudėtine dalimi.

Antroji sociokultūrinės antropologijos konferencija Klaipėdos universitete, surengta 2009 m. pavasarį, sudarė sąlygas aptarti aktualius aukščiau minėtų identiteto politikos problemų aspektus, pateikiant konkrečius transnacionalizmo, regionalizmo ir ginčijamų paribio sričių etnografinių tyrimų atvejus. Šią konferenciją tema „Antropologiniai identiteto politikų tyrimai: regionai, paribio sritys ir diasporos“ („Anthropological Approaches to Identity Politics: Focus on Regions, Borderlands and Diasporas“) surengė Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas drauge su Vytauto Didžiojo universiteto Socialinės antropologijos centru. Konferencijoje siekta diskutuoti apie socialinio ir kultūrinio identiteto darybos diskursus bei identiteto politikos procesus, ypatingą dėmesį kreipiant į „naujosios“ Europos ir jos Baltijos regiono specifiką. Apie 30 konferencijos pranešėjų, atvykusių iš 14 šalių, išsamiai analizavo konkrečius transnacionalizmo, „europeizacijos“ ir globalizacijos etnografinių sampratų atvejus bei šių fenomenų įtaką tų regiono gyventojų identiteto politikai. Daug dėmesio buvo skirta ir multikultūralizmo apraiškoms, ginčijamų paribio sričių bei imigrantų (diasporų) bendruomenių tyrimams. Konferencijos programoje buvo suformuluotos šios potėmės:

- dominuojantys (valstybės) ir vietiniai (regioniniai, tautinių mažumų, diasporų) diskursai ir identiteto politikos;
- tautinio identiteto kaitos procesai ir jų santykis su transmigracija, pasienio gyvenamosios bei regiono politikos pakitimais;
- etninių institucijų ir etninių tinklų politikos regionų bei diasporų ribose, kultūrinių skirtingumų ir kultūrinių samplaiškų vietinės apraiškos;
- kultūros ir paveldo politikos, kultūros autentiškumo ir tarpkultūrinių tarpusavio įtakų regioninės apraiškos; bendrybių bei skirtumų nuostatų pokyčiai paribio srityse.

Ši, trečiąji, AHUK *Studia Anthropologica* tomas „Identiteto politikos: istorijos, regionai ir paribio sritys“ sudaro straipsniai, kurių dauguma yra parengti minėtoje konferencijoje skaitytų pranešimų pagrindu. Pirmojoje leidinio dalyje („Identitetas: skirtingumo diskursai ir politikos“) publikuojamų straipsnių autoriai (Thomas Hylland Eriksen, Jonathan D. Hill, Ingo W. Schröder, Ida Harboe Knudsen, Victor C. de Munck, Davorin Trpeski ir Vytis Čiubrinskas) įvairiais aspektais aptarė identiteto paradigmos taikymo šiuolaikinių globalizuotų regioninių, nacionalinių bei diasporų identifikacijų tyrimams ribotumus. Ypatingą dėmesį *skirtingumo (otherness)* sąvokai skiria Th. H. Eriksenas, straipsnyje „Gyvenimas „perkaitusiame“ pasaulyje: skirtingumas kaip universali būseną“ ir parodo, kad minėtas „skirtingumas“ yra universali šiuolaikinio globalaus pasaulio aplinkybė. Etnogenezės ir etninio paveldo sąsajos formuojant identiteto politiką yra pabrėžiamos J. D. Hillo straipsnyje. Hegemonijos apraiškas ir religinio identiteto politiką šiuolaikinėje Lietuvoje aptaria I. W. Schröderis. Identiteto nacionalinių sampratų lyginamieji tyrimai Lietuvoje ir Makedonijoje atspindimi I. H. Knudsen ir V. C. De Muncko bei D. Trpeski rašiniuose. V. Čiubrinskas akcentuoja kultūrinio paveldo ir genealogijos svarbą identiteto politikoje, aptardamas Teksaso (JAV) lietuvių imigrantų atvejį.

Antrojoje tomo dalyje („Regionalizmas: ištakos, istorijos, atmintis ir paveldas“) nagrinėjami aktualūs regionalizmo (ištakų, istorijų, atminties ir kultūrinio paveldo) bruožai. Ch. Giordano analizuoja regionalizmo sampratą kaip politinį fenomeną. Jis pabrėžia regionalizmo sąlyginumą, kuriam įtaką daro tiek tautinių valstybių, tiek transnacionalizmo veiksniai. Istorinę regionalizmo retrospektyvą Prancūzijoje pateikia Th. Schippersas. Turizmo ir kultūrinės atminties ypatybės analizuojamos A. Peleikis (vokiečių „tėviškės turizmas Kuršių nerijoje“) ir C. Lemée (Baltijos šalių žydai aškenaziai) straipsniuose. Abi autorės liudija turizmo svarbą atkuriant atvykėlių į tėvų žemę identitetą bei rekonstruojant istorinę atmintį. U. Kockelio straipsnyje pateikiama *heimatkunde* sąvokos interpretacija etninės ekologijos nuostatų kontekste. Autoriaus nuomone, tokia regioninės kultūrinės atminties svarba yra aktuali priešpriešinant ją vis labiau išsivyravantioms kosmopolitinės kultūros sampratoms.

Trečioji leidinio dalis („Pasienio regiono ir paribio sritys“) – du moksliniai straipsniai, aptariantys paribio sričių ir ribinių samplaikų aktualijas. L. Assmuth kelia lokalinės identiteto politikos problemas, nagrinėdama estų mokyklos Rusijoje pavyzdį. A. Boscoboinik aprašo romų identiteto formavimosi problemas romų tautos konsolidacijos šiuolaikinės Europos „be sienų“ perspektyvoje.

Greta mokslinių straipsnių šio tomo skaitytojas ras ir aktualių antropologijos publikacijų bei daktaro disertacijų recenzijų, taip pat išsamią periodinio mokslo leidinio „Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos“ Nr. 5–6 apžvalgą. Pirmieji keturi šio leidinio tomai buvo pristatyti *Studia Anthropologica* I–II tomuose 2006 m.

Visi straipsniai skelbiami anglų (vienas – vokiečių) kalba su išsamiais santraukomis lietuvių kalba.

Šiame AHUK *Studia Anthropologica* III tome publikuojami straipsniai atskleidžia pačius įvairiausias antropologinius identiteto darybos ir identiteto politikos tyrinėjimų aspektus. Jo rengėjai tikisi, kad visa ši medžiaga skaitytojams bus aktuali ir įdomi.

Vytis Čiubrinskas, Rimantas Sliužinskas

FOREWORD

From the vantage point of a social and cultural anthropology of late modernity, issues of identity and the everyday have assumed key importance for the understanding of stability and change in contemporary socio-cultural worlds. Jonathan Friedman in his *Cultural Identity and Global Process* (1994) was among the first to address the shifting nature of cultural identity that is being challenged by globalization and empowered by ethnification. He has built a framework of understanding how identities are constructed as stable entities and how their solidity, singularity and power are based on the objectification, reification and essentialization of culture.

The politics of identity is thus an obvious reaction to the rapidly expanding frontiers of a globalized world of imagined homogeneity. Moreover, long-standing and relatively stable collective identifications on the local and national level are under threat by processes of regionalism and transnationalism that transcend the nation-state and national identities. Historic and current changes of border regimes as well as the permeability of national borders, brought about, for example, by European Union regulations, have significantly impacted local politics of identity. Both discourses and practices of identity have a long and diverse history of the manipulation of ethnic and/or national and cultural heritages by local, national and transnational actors. They are contained in politics of an ethnic and/or national history and culture that are evoked in claims for the public recognition of certain locality's past. Thus, the work of identification is also undertaken by the proponents of a particular heritage who are striving for the recognition of that heritage as part of a local, regional or national history.

The second Socio-cultural Anthropology Conference at Klaipėda University in the spring of 2009 is an expression of the need to understand and discuss the above-mentioned issues of identity politics by presenting ethnographic analyses of particular cases of transnationalism, regionalism and contested borderlands. It was organized by Klaipėda University's Institute of Baltic Sea Region History and Archaeology and the Center of Social Anthropology of Vytautas Magnus University in Kaunas under the title of "Anthropological Approaches to Identity Politics: Focus on Regions, Borderlands and Diasporas". The conference's aim was to discuss and elaborate anthropological and interdisciplinary approaches to the study of identity processes and policies from regional, borderland and diasporic perspectives with a special reference to the New Europe and its Baltic component. About 30 conference participants from 14 countries have discussed issues of a particularly ethnographic understanding of such phenomena as transnationalism, Europeanization and globalization and their effects on the identity politics of people living in these regions (especially in those claimed by several heritages and traditions), as well as on contested borderlands and immigrant/diasporic communities. The conference focused on the main themes of

- encounters of dominant/state and local/regional/minority/diasporic discourses and identity politics;
- processes of national identity change in relation to transmigration, border regime change and politics of region;
- identity politics within ethnic institutions and networks in regions and diasporas; local politics of cultural difference vis-à-vis cultural complexity;
- politics of culture and heritage; cultural 'authenticity' and intercultural communication in regional perspective; changing markers of sameness and otherness in borderlands.

This volume of AHUK *Studia Anthropologica* is based on the conference presentations with the title “Identity Politics: Histories, Regions and Borderlands”. The first part on “Identity: Discourses and Politics of Otherness” includes articles by Thomas Hylland Eriksen, Jonathan Hill, Ingo Schröder, Ida Harboe Knudsen, Victor C. de Munck, Davorin Trpeski and Vytis Čiubrinskas. All of them question the dominant identity paradigm as too limited to be fruitfully applied to the analysis of contemporary globalized regional, national and diasporic identifications. Of particular importance is the approach to ‘otherness’ offered by Hylland Eriksen, who argues in his article “Living in an Overheated World: Otherness as a Universal Condition” that otherness is a universal condition. The relevance of ethno-genesis and heritage in the construction of identity politics is emphasised by Hill. The question of identity as hegemonic narrative is addressed by Schröder with a focus on the Catholic Church in Lithuania. Two comparative cases of national representations of identity in the New Europe, Lithuania and Macedonia, are presented by Harboe Knudsen and de Munck. Čiubrinskas’ contribution stresses the importance of heritage and genealogy for identity politics in reclaiming a local Lithuanian past in Texas.

The second part of the volume focuses on “Regionalism: Roots, Histories, Memories and Heritages”. It begins with a contribution by Christian Giordano on the analysis of regionalism as a political phenomenon. The author argues for the understanding of this ‘social imaginary’ as contested terrain, challenged by both the nation-state and transnationalism. A historical perspective on French regionalism is presented by Thomas Schippers. Issues of tourism and cultural memory are addressed by Anja Peleikis, with a focus on German tourists in Lithuania, and Carole Lemée who focuses on Ashkenazi Jews in the Baltic States. Both authors demonstrate that tourism involves the reconstitution of visitors’ identity and thus joins history, identity and memory. Ullrich Kockel’s chapter suggests the re-establishment of *heimatkunde* as an ethnologically informed human ecology of place. Such a regional cultural knowledge or ‘wisdom of place’ could assume the role of an important scholarly paradigm vis-à-vis the currently predominant cosmopolitan understanding of culture.

The volume’s third part consists of two articles that focus on borderlands and border-crossings. Laura Assmuth explores an Estonian school in Russia as a case for understanding identity politics on the Baltic (Estonian-Russian) border. Andrea Boscoboinik describes processes of nation building and identity politics among Roma populations in Europe as an example of ethnic boundary construction and the concomitant challenging of state borders.

Beside scientific articles it is possible to read here some reviews of actual anthropological publications and Doctor dissertations, as well as comprehensive presentation of annual “Lithuanian Ethnology: Studies in Social Anthropology and Ethnology”, Vol. 5–6. The information about publications from the first four volumes of this leading anthropological journal in Lithuania was put in *Studia Anthropologica* Vol. I–II, 2006.

All texts are published in English (one – in German) language with full Summaries in Lithuanian.

This AHUK *Studia Anthropologica* – III volume’s rich analyses bear witness to the usefulness and prospect of an anthropological approach to identity politics. Let us hope that these new perspectives and research trajectories will be of interest to our readers as well.

Vytis Čiubrinskas, Rimantas Sliužinskas